

A Study of Grice's Cooperative Principle and Its Violation in The Wooden Horse by Elham Fallah and The Dead Are on Their Way by Natasha Amiri

Somaye Aghababaei¹, Yasamin Mohammadian²

Received: 10/6/2025 Review: 16/12/2025 Accepted: 25/11/2025

Abstract

The present article, adopting a pragmatic semantic approach and drawing upon Grice's Cooperative Principle, examines the manner in which the four maxims of this theory (quantity, quality, relation, and manner) are observed and violated in two novels: *The Wooden Horse* by Elham Fallah and *The Dead Are on Their Way* by Natasha Amiri. The research method is both quantitative and qualitative, based on content analysis of the characters' utterances in the two works. The findings indicate that violations of Gricean maxims in these novels acquire specific functions in narrative construction, characterization, and reader reception. In *The Wooden Horse*, the violation of maxims is predominantly carried out by male characters, whereas in *The Dead Are on Their Way*, it is mainly performed by female characters occupying positions of power. The results further demonstrate that the maxim of quantity is violated more frequently than the other maxims in both works. This frequent violation contributes to heightened suspense, the creation of ambiguity, gradual plot development, and the portrayal of characters' reluctance to convey complete and explicit information. In *The Wooden Horse*, this maxim is more often violated by male characters, while in *The Dead Are on Their Way*, it is violated almost equally by both women and men. The maxim of quality, identified as the second most frequently violated maxim, reflects an atmosphere of social anxiety, deception, and rumor-spreading in both novels, thereby intensifying emotional tension and magnifying character traits. The violation of the maxim of relation generates psychological

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

aghababaei.somaye@atu.ac.ir

ORCID: 0000-0003-0961-6015

2. M.A. Graduate in Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

yasaminmohammadian1@gmail.com

Copyright© 2026, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial

tension in readers, reinforces the dominance of powerful characters, implies indirect humiliation, and represents gender-based conflicts. The maxim of manner is violated more often by men in *The Wooden Horse* and primarily by women in *The Dead Are on Their Way*. Such violations contribute to the depiction of a mysterious atmosphere, the indirect expression of cultural norms, and the representation of characters' psychological disintegration.

Keywords: Grice's *Cooperative Principle*, *Pragmatic semantics*, *language pragmatics*, the novel *The Wooden Horse*, the novel *The Dead Are on Their Way*.

1. Introduction

In linguistic studies, particularly in semantics and discourse analysis, the ways in which meaning is conveyed through language have long been a central concern. One of the key theories in this field is Grice's Cooperative Principle, proposed in the 1970s, which suggests that effective communication is based on an implicit assumption of cooperation between speaker and hearer. Grice introduced four conversational maxims—quantity, quality, relation, and manner—which together form the foundation of successful verbal interaction.

However, these maxims are not always strictly observed. Their violation, whether deliberate or implicit, often generates additional layers of meaning such as irony, criticism, or implicature. For this reason, the study of maxim violation plays an important role in pragmatic and discourse analysis. In literary texts, especially novels, dialogue serves not only to advance the plot but also to construct characters, represent power relations, and express ideological positions. Contemporary Persian novels, shaped by specific social and cultural contexts, frequently contain dialogues that move beyond surface meaning. In this regard, *The Wooden Horse* by Elham Fallah and *The Dead Are on Their Way* by Natasha Amiri provide suitable material for examining how violations of Grice's maxims function within fictional discourse. This study applies Grice's framework to analyze how the four maxims are observed or violated in the dialogues of these two novels. It investigates which maxims are most frequently violated, which characters tend to violate them, and how these violations contribute to implicit meanings and the representation of gender and power. Ultimately, the analysis aims to show how maxim violation serves as a strategy for conveying social critique and articulating women's experiences in contemporary Persian fiction.

2. Literature Review

To date, no independent study has been conducted on Elham Fallah's *The Wooden Horse* or Natasha Amiri's *The Dead Are on Their Way* from the perspective of Grice's Cooperative Principle. Most existing research has examined the application or violation of Gricean maxims in literary and non-literary texts.

For instance, Khalaj-Abadi Farahani (2021), in a study entitled "*An Analysis of Grice's Cooperative Principle and Its Violation in the Play Pahlavan Akbar Dies by Bahram Beyzaie*," concludes that the positive characters in the play generally adhere to Grice's maxims, whereas the negative characters repeatedly violate them—particularly the maxim of quality—by resorting to falsehoods in pursuit of personal interests.

Kheirabadi (2013), in "*The Role of Violating Grice's Maxims in the Creation of a New Generation of Iranian Jokes*," argues that the linguistic structure of jokes circulating in Iranian cyberspace—often referred to as "P-N-P" jokes—relies heavily on the violation of the maxims of quantity and relation, thereby generating humorous effects. Similarly, Meghdari et al. (2017), in their article "*An Analysis of a New Generation of Friendly Jokes Known as 'Agha ma... Shoma...' within the Framework of Grice's Conversational Maxims*," conclude that in many such jokes, the violation of the Cooperative Principle—particularly the maxims of quality and relation—creates comic situations.

Keshavardoust (2013), in "*An Examination of Grice's Maxims in the Story of Siavash in the Shahnameh*," reports that the maxim of manner is violated more frequently than the other maxims in the narrative corpus of the Siavash story. Likewise, Habibollahi et al. (2016), in "*Differences in Interpretation of Similar Verses in the Holy Qur'an Based on Violations of Grice's Cooperative Principle*," conclude that the maxim of manner emphasizes brevity, orderliness, and the avoidance of ambiguity. They further observe that in numerous instances, the Qur'an deliberately departs from these principles in order to convey implicit meanings such as emphasis, metaphor, and irony.

Dadkhah and Mahmoudi Bakhtiari (2011), in their article "*The Reflection of Feminism through the Function of Grice's Cooperative Principle in the Play Salar-e Zanan*,"* argue that the playwright, through the cognitive rules of language, successfully portrays power-seeking characters in various situations. Azizi (2010), in "*The Role of Language in Interrogation Based on Grice's Cooperative Principle*," finds that various linguistic components—including dialect, sociolect,

women's speech style (both spoken and written), and other linguistic principles—can significantly influence the interrogation process.

Ne'matzadeh and Mahdizadeh (2016), in "*The Degree of Employing Grice's Maxims in the Essays of Eighth-Grade Students*," conclude that students most frequently observe the maxim of quantity, followed respectively by the maxims of relation and manner.

Sarami and Gheyyuri (2017), in "*The Role of Violating Grice's Maxims in the Construction of Caricature-Style Aphorisms (Karikalmātūr)*," conclude that when a writer deliberately creates ambiguity and double entendre in such texts, the maxim of relation is intentionally violated, since the reader cannot easily evaluate the appropriateness or accuracy of the information presented.

Zabelizadeh et al. (2012), in "*Grice's Cooperative Principle in News Texts: An Examination of Implicatures in Two Similar News Reports*," demonstrate that, in analyzing two news reports from the BBC website, particular attention is drawn to the linguistic forms employed to convey meaning and to the strategic manipulation of those forms.

Finally, Momeni and Azizi (2015), in "*The Role of Topic Shifting and the Violation of Grice's Maxims by the Accused during Interrogations: A Case Study of Greater Tehran Police Department*," conclude that in interrogation contexts, suspects frequently violate the Cooperative Principle—most often through breaching the maxim of relation by shifting the topic of conversation.

3. Methodology

This study seeks to provide a critical analysis of two contemporary novels through the framework of linguistic pragmatics. By employing discourse analysis, it becomes possible to conduct a detailed linguistic examination of the text and to explore the use of language within social interactions. Discourse analysis enables the systematic investigation of how meaning is constructed, negotiated, and shaped within specific socio-cultural contexts.

Drawing upon the tools of pragmatics—which is concerned with the study of meaning in context and the analysis of speakers' intentions in their utterances—this research focuses on how speakers organize their discourse in relation to the addressee, spatial and temporal conditions, and the broader situational context. Pragmatic analysis thus entails attention to contextual factors and to the ways in which meaning extends beyond the literal content of utterances.

Methodologically, the study adopts a mixed qualitative and quantitative approach. On the qualitative level, selected utterances from

both novels are examined in depth in order to identify instances of adherence to or violation of Grice's Cooperative Principle and to interpret their discursive and ideological implications. On the quantitative level, the frequency of violations of each maxim (quantity, quality, relation, and manner) is calculated and compared across the two texts in order to identify patterns and differences.

Each of the two novels reflects particular forms of social and cultural interaction situated within distinct temporal contexts. In both works, the authors project specific worldviews and conceptual categorizations through the utterances of their characters. By applying Grice's theoretical framework to the analysis of these utterances, this study systematically examines how the Cooperative Principle operates and how its violation functions as a meaningful narrative and discursive strategy within each text.

4. Results

In *The Wooden Horse*, violations of Grice's maxims are primarily committed by male characters, especially with respect to quantity, quality, and relation. By withholding information, providing unreliable statements, and offering irrelevant responses, men reinforce their dominance and place women in a weakened communicative position. This pattern evokes a patriarchal and repressive social structure in which women are denied active participation in dialogue.

In contrast, *The Dead Are on Their Way* presents a shift in this dynamic. Maxim violations are more evenly distributed, and in some cases—particularly the maxim of manner—women violate them more frequently than men. Here, women emerge as active agents who strategically use ambiguity and indirectness to assert power and shape the narrative. In both novels, the maxim of quantity is most frequently violated, creating suspense and ambiguity. However, its function differs: in Fallah's novel, it reinforces male authority, while in Amiri's work, it serves as a tool of female agency. Similar contrasts appear in the violations of quality, relation, and manner, reflecting differing representations of gender and power. Overall, maxim violations function as deliberate narrative strategies that reveal hidden social tensions and shifting power structures—depicting women's suppression in one novel and their empowerment in the other.

5. Conclusion

The analysis of violations of Grice's Cooperative Principle in *The Wooden Horse* and *The Dead Are on Their Way* demonstrates that such

linguistic departures do not signify a failure of communication; rather, they function as deliberate and effective narrative strategies that contribute to characterization, plot development, and the shaping of readers' interpretations.

In *The Wooden Horse*, male characters, occupying positions of power, repeatedly violate the maxims of quantity and relation by evading clear and transparent responses. As a result, readers are led to infer implicit meanings related to patriarchy, domination, and the marginalization of women within communicative interactions. By disregarding the maxim of quantity, male characters withhold essential information necessary for a full understanding of the situation, thereby reinforcing suspense and ambiguity in the narrative. This strategy contributes to the portrayal of men as domineering, opaque, and at times humiliating figures, while women are positioned as confused, powerless, and excluded from meaningful participation in dialogue.

Conversely, in *The Dead Are on Their Way*, women in positions of authority also violate Grice's maxims. In this novel, women are not merely victims of discourse; they occasionally emerge as agents of power, strategy, and control. Through violations of the maxims of manner and quality, they create an atmosphere of mystery, semantic ambiguity, and concealment, reflecting a transformed social structure in which women actively participate in power dynamics. Meanwhile, male characters—within the sensitive political and social climate of the narrative—often avoid explicit speech and resort to indirect responses, thereby contributing to further violations of the Cooperative Principle.

The narrative consequences of these violations are evident in both works. The increase of suspense, the slowing down of plot progression, the foregrounding of characters' inner states, and the construction of an atmosphere of distrust and social insecurity are among the effects of violating the maxims of quantity and quality. Violations of the maxim of relation—through topic shifts and irrelevant responses—generate psychological tension in readers and highlight the dominance of stronger characters. Similarly, violations of the maxim of manner, through indirect, ambiguous, and complex expressions, intensify the atmosphere of anxiety, doubt, and uncertainty.

From the perspective of characterization, the violation of Grice's maxims in Fallah's novel reinforces the image of powerful men and disempowered women, whereas in Amiri's novel such violations signal a transformation in women's social position, as they themselves become agents of authority. Consequently, the two narratives present

significantly different representations of gender and power, shaped precisely through these communicative deviations.

Semantically, the motivations behind the violations of Grice's maxims differ in the two novels. In *The Wooden Horse*, violations primarily stem from concealment, evasion, humiliation, and reliance on masculine gender stereotypes. In contrast, in *The Dead Are on Their Way*, such violations—while still involving concealment and evasion—also reflect women's efforts to attain power, assert visibility, and exercise dominance. Readers therefore derive distinct interpretations from the two texts: one depicting a traditional patriarchal society, and the other portraying a social context in which women actively participate in power relations.

An important observation is that in both works, the violation of Grice's maxims generates implicature and enhances the interpretive openness of the text. In other words, it is precisely through these violations that deeper semantic layers are constructed, guiding readers toward social, psychological, and gender-based critiques embedded within the narratives. Without such strategic departures from cooperative norms, the novels might have remained confined to more superficial levels of meaning. Accordingly, it can be concluded that the violation of Grice's Cooperative Principle should not be viewed as a negative or erroneous aspect of narration; rather, it constitutes one of the principal artistic techniques employed by both authors to construct implicit meanings, achieve deeper characterization, and convey the social and gendered atmosphere of their works.

References

- Alam, K. (2016). *Semiotics of Theatre and Drama*. Translated by Kourosh Safavi. Tehran: Elmi.
- Amiri, N. (2015). *The Dead Are on Their Way*. Tehran: Qoqnoos.
- Azizi, S. (2010). "The Role of Forensic Linguistics in Interrogation (Based on Grice's Cooperative Principle)." *Karlagah Quarterly*, Second Series, Year 4, No. 103, Winter, pp. 6–26.
- Dadkhah Tehrani, M., & Mahmoudi Bakhtiari, B. (2011). "The Reflection of Feminism through Grice's Cooperative Principle in the Play *Salar-e Zanan*." *Journal of Contemporary World Literature Studies*, No. 63, Autumn, pp. 103–121.
- Fallah, E. (2022). *The Wooden Horse*. Tehran: Qoqnoos.

- Grice, H. P. (1975). "Logic and Conversation." In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics, Vol. 3: Speech Acts* (pp. 41–58). New York: Academic Press.
- Habibollahi, M., Sotoudeh-Nia, M. R., & Moti', M. (2016). "Differences in Interpretation of Similar Qur'anic Verses Based on Violations of Grice's Cooperative Principle." *Journal of Qur'anic Sciences and Hadith Studies*, No. 24, Autumn–Winter, pp. 109–142.
- Keshavardoust, A. (2013). "An Examination of Grice's Maxims in the Story of Siavash in the *Shahnameh*." *Journal of Literary Aesthetics*, No. 17, Autumn, pp. 133–154.
- Khalaj-Abadi Farahani, K. (2021). "An Analysis of Grice's Cooperative Principle and Its Violation in the Play *Pahlavan Akbar Dies* by Bahram Beyzaie." Proceedings of the 7th International Conference on Language, Literature, History, and Civilization.
- Kheirabadi, R. (2013). "The Role of Violating Grice's Maxims in the Creation of a New Generation of Iranian Jokes." *Scientific Journal of the Ministry of Science*, Vol. 4, No. 3, Autumn.
- Lyons, J. (2012). *An Introduction to Theoretical Linguistics in Persian Literary Studies*. Tehran: Elmi.
- Meghdari, S. S., & Izaddoust, Z. (2017). "An Analysis of a New Generation of Friendly Jokes Known as 'Agha Ma... Shoma...' within the Framework of Grice's Conversational Maxims." *Journal of Linguistic and Rhetorical Studies*, Vol. 8, No. 15, Spring–Summer, pp. 191–208.
- Momeni, N., & Azizi, S. (2015). "The Role of Topic Shifting and the Violation of Grice's Maxims by the Accused in Interrogations: A Case Study in Greater Tehran Police Department." *Alzahra University Journal of Linguistic Research*, Vol. 7, No. 16, Autumn, pp. 159–175.
- Ne'matzadeh, M., & Mahdizadeh, B. (2016). "The Degree of Employing Grice's Maxims in the Essays of Eighth-Grade Students." *Iranian Journal of Curriculum Studies*, Vol. 11, No. 42, Autumn, pp. 31–52.
- Phillips, L., & Jørgensen, M. (2022). *Theory and Method in Discourse Analysis*. Translated by Hadi Jalili. Tehran: Ney.
- Safavi, K. (2003). *Pragmatic Semantics*. Tehran: Hamshahri.

- Sarami, M. A., & Gheyyuri, Z. (2017). "The Role of Violating Grice's Cooperative Principle in the Construction of Caricature-Style Aphorisms." *Journal of Contemporary Persian Literature*, Vol. 7, No. 2, Summer, pp. 35–50.
- Shamisa, S. (2020). *Semantics*. Tehran: Mitra Publishing.
- Yule, G. (2010). *Pragmatics*. Translated by M. A. Mahdiraji & M. Tavangar. Tehran: SAMT.
- Zabelizadeh, A., Golshahi, R., & Mousavi, N. (2012). "Grice's Cooperative Principle in News Texts: An Examination of Implicatures in Two News Reports." *Journal of Communication Research*, Vol. 19, No. 2 (Serial No. 70), Summer, pp. 61–90.

فصلنامه

سال ۲۲، شماره ۹۰، زمستان ۱۴۰۴، ص ۹-۳۲

مقاله پژوهشی

DOI: <https://doi.org/10.2634/Lire.22.90.9>

بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها در /رهند ناتشا امیری

دکتر سمیه آقابابایی^{۱*}؛ یاسمین محمدیان^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۲۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۷/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۹/۴

چکیده

یکی از فیلسوفانی که به درک مخاطب از کلام و قوانین ارتباط‌های کلامی پرداخته گرایس است. در این نظریه سؤالات اصلی این است که اولاً چگونه متوجه می‌شویم که غرض گوینده معنای اصلی جمله نیست بلکه یکی از معانی ثانوی یا تلویحی است. ثانیاً این معنای ثانوی را چگونه استنباط می‌کنیم؟ به نظر گرایس معنی ضمنی وقتی جلب توجه می‌کند که یک یا چند مورد از این اصول چهارگانه رعایت نشود: ۱. اصل صداقت (کیفیت) ۲. اصل کفایت (کمیت) ۳. اصل ربط ۴. اصل رعایت عرف و روش. این اصول را می‌توان در همه متن‌های ادبی مشاهده کرد؛ بر همین اساس این تحقیق با روش کیفی به بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها در /رهند ناتشا امیری پرداخته است. بر اساس یافته‌های این تحقیق، رعایت و نقض اصول همکاری گرایس در این دو رمان نشاندار

۹

فصلنامه پژوهش‌های ادبی سال ۲۲، شماره ۹۰، زمستان ۱۴۰۴

۱. استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی. نویسنده مسئول

aghababaei.somaye@atu.ac.ir

ORCID: 0000-0003-0961-6015

yasaminmohammadian1@gmail.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی

Copyright © 2026, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-

است. نقض این اصول در رمان/سب چوبی بیشتر توسط شخصیت‌های مرد داستان و در رمان مرده‌ها در راهند توسط زنان صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها: اصول همکاری گرایس، معنی‌شناسی کاربردی، کاربردشناسی زبان، رمان اسب چوبی، رمان مرده‌ها در راهند.

۱. بیان مسئله

گفتمان شیوه‌ای خاص برای سخن گفتن درباره‌ی جهان و فهم آن است. دانش ما از جهان، محصول مقوله‌بندی ما از جهان است. اگر افراد سعی کنند معنایی به واقعیت اتفاق افتاده اختصاص دهند وارد گفتمان می‌شوند. تحلیل گفتمان انتقادی نظریه‌ها و روشهایی برای مطالعه تجربی روابط میان گفتمان و تحولات اجتماعی و فرهنگی قلمروهای مختلف اجتماعی در اختیارمان قرار می‌دهد. تحلیل گفتمان انتقادی قصد دارد جنبه زبانی - گفتمانی پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی و فرایندهای تغییر را در مدرنیته متأخر روشن کند. گفتمان نه تنها گفتار و نوشتار بلکه تصاویر بصری را نیز در برمی‌گیرد. عموم تحلیلگران متفقاند که تحلیل متون حاوی تصاویر بصری باید ویژگیهای خاص نشانه‌شناسی بصری و رابطه میان زبان و تصویر را در تحلیل خود بگنجاند (یورگنسن و فیلیپس، ۱۴۰۱: ۱۱۰-۱۰۹).

گفتمان گونه‌ای روال اجتماعی است که هم جهان اجتماعی را می‌سازد و هم ساخته دیگر روالهای اجتماعی است. گفتمان صرفاً به شکل‌گیری و تغییر شکل ساختارهای اجتماعی کمک نمی‌کند بلکه آنها را بازتاب هم می‌دهد. تحلیل گفتمان انتقادی به تجزیه و تحلیل انضمامی، زبانشناختی متن و کاربرد زبان در تعاملات اجتماعی می‌پردازد. در تحلیل گفتمان انتقادی ادعا می‌کنند که روالهای گفتمانی به خلق و بازتولید مناسبات قدرت نابرابر میان گروه‌های اجتماعی می‌پردازد؛ برای مثال میان طبقات اجتماعی، زنان و مردان، اقلیت‌ها و اکثریت قومی مدد می‌رساند. این تأثیرات را ایدئولوژیک به شمار می‌آورند. رویکردهای تحلیل گفتمان انتقادی تحت عنوان رهایی بخشی، جانب گروه‌های اجتماعی ستمدیده را می‌گیرند (همان: ۱۱۳-۱۱۱).

کاربردشناسی، مطالعه معنی و ارتباط میان صورتهای زبانی و کاربران آنهاست؛ معنایی

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان/سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

که گوینده (یا نویسنده) آن را منتقل و شنونده (یا خواننده متن) برداشت می‌کند. مزیت مطالعه کاربردشناختی زبان این است که تحلیلگر می‌تواند در مورد معنی مورد نظر افراد، اهداف، مقاصد و تصورات آنان و نیز نوع کنش‌های آنها (نظیر درخواستها) به هنگام گفتار بحث کند. کاربردشناسی بیشتر با تحلیل منظور افراد از پاره‌گفت‌هایشان سروکار دارد تا با معنی خود کلمات یا عبارتی که به کار می‌برند. کاربردشناسی منظور گوینده است. این گونه بررسی ناگزیر تفسیر منظور افراد در بافتی خاص و هم‌چنین، چگونگی تأثیر آن بافت بر پاره‌گفت را نیز در بر می‌گیرد و مستلزم توجه به این نکته است که چگونه سخنگویان کلام خود را با در نظر گرفتن مخاطب، مکان، زمان و شرایط حاکم سازماندهی می‌کنند. بنابراین، کاربردشناسی بررسی معنی بافتی است (یول، ۱۳۸۷: ۱۱ و ۱۲).

یکی از مفاهیمی که در کاربردشناسی مطالعه می‌شود، کنش‌های کلامی یا زبانی است. افراد برای بیان منظور خویش تنها پاره‌گفت‌هایی حاوی کلمات و ساختارهای دستوری تولید نمی‌کنند، بلکه از رهگذر آن پاره‌گفت‌ها رفتاری را نیز انجام می‌دهند. رفتاری را که پاره‌گفت‌ها انجام می‌دهند، عموماً کنش‌های گفتاری می‌نامند (یول، ۱۳۸۷: ۶۶-۶۷). در این بین از آنجا که نظریه گرایس «اساساً نقش ارتباطی جمله‌ها و از جمله کنش‌های زبانی غیر مستقیم را بخوبی توجیه و تبیین می‌کند از این نظر به پیدایش و تکوین گفتمان کمک شایانی کرده است» (آقا گل زاده، ۱۳۸۵: ۳۳).

هربرت پل گرایس یکی از فیلسوفان زبان است که متناسب با این دیدگاه، مطالعات دقیق و گسترده‌ای درباره مکالمات و کنش‌های زبانی و معانی غیر مستقیم آنها در زبان روزمره انجام داده است که با عنوان «اصول همکاری گرایس» معروف شد. به عقیده گرایس در تعامل‌های زبانی بین انسان‌ها برخی پیشفرض مشترک برای پیشرفت روند گفتگو وجود دارد که ظاهراً از ملاحظات عقلانی نشأت گرفته است و دستورالعمل برای کاربرد مؤثر زبان در مکالمات با هدف همکاری بیشترین مشارکین (طرفین گفتگو) محسوب می‌شود (آقا گل زاده، ۱۳۸۵: ۳۵). گرایس این اهداف مشترک را «اصل همیاری یا تعاون» می‌نامد؛ اصلی که به طرفین گفتگو می‌گوید: شرکت‌کنندگان در گفتگو باید مشارکت زبانی خود را به قدر کفایت و با توجه به هدف و سمت و سوی مکالمه ادا کنند تا به نحو مؤثر با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و به هم کمک کنند (الام، ۱۳۹۵: ۲۱۱).

اصل تعاون گرایس، چهار اصل جزئی‌تر دارد که به نام «قواعد مکالمه گرایس» معروف است. این چهار اصل عبارت است از: اصل صداقت (کیفیت): فرض این است که هر دو طرف صادقانه سخن می‌گویند و لذا اگر یکی دروغ بگوید ذهن طرف دیگر متوجه معنی ضمنی می‌شود؛ مثلاً در تشبیهات و استعارات چنین است (سروی را در اتاق دیدم) و نیز مطلبی را نباید گفت که برای آن شواهد کافی نداریم؛ یعنی مطمئن نیستیم. اصل کفایت (کمیت): در هر مورد تا حد متعادل و متناسبی سخن می‌گوییم و اطلاعات می‌دهیم. اصل ربط: سخن باید به موضوع مربوط باشد. سؤال و جواب به هم مرتبط است و لذا حاشیه رفتن و حشو شاید به قصد خاصی ناظر باشد. اصل رعایت عرف و روش: سخن باید مختصر و منظم و روشن باشد و لذا در موارد ایهام و چند پهلوی سخن گفتن، ذهن مخاطب به سمت اغراض ثانویه می‌رود (شمیسا، ۱۳۹۹: ۵۰).

از نظر گرایس اصول چهارگانه مشارکت کلامی، همیشه و در تمام مکالمات رعایت نمی‌شود. از نظر او پنج اصل نقض قواعد چهارگانه نیز وجود دارد که مانع یا مخل شکل‌گیری همکاری کلامی می‌شود. بر همین اساس این تحقیق قصد دارد به بررسی اصول همکاری گرایس در کتاب «اسب چوبی» از الهام فلاح و کتاب «مرده‌ها در راهند» ناتاشا امیری بپردازد. این تحقیق در پی این است که با استفاده از اصول چهارگانه گرایس این دو کتاب را بررسی کند و جنبه‌های اصول همکاری و یا نقض این اصول را در پاره‌گفت‌های آن مشخص کند. همچنین این تحقیق به دنبال پاسخ به این پرسش‌هاست که کدام یک از اصول گرایس در تعاملات گفتاری در پاره‌گفت‌های این دو کتاب بیشتر رعایت شده و کدام اصل مورد نقض قرار گرفته است. کدام شخصیت‌های داستان بیشتر از بقیه اصول همکاری گرایس را رعایت یا نقض کرده‌اند و چرا؟ عملکرد اصول چهارگانه گرایس و نقض این اصول در هر دو رمان بیانگر چه معانی ضمنی است؟ رعایت یا نقض این اصول چه ایدئولوژی و جهان‌بینی‌ای را بازنمایی می‌کند؟

۱-۱ ضرورت و روش تحقیق

این پژوهش قصد دارد با استفاده از کاربردشناسی زبان به تحلیل انتقادی دو رمان معاصر بپردازد. با استفاده از تحلیل گفتمان می‌توان به تجزیه، تحلیل انضمامی، زبان‌شناختی متن و کاربرد زبان در تعاملات اجتماعی پرداخت. با استفاده از ابزارهای

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

علم کاربردشناسی - که مطالعه معنی است و با تحلیل منظور افراد از پاره گفت‌هایشان سروکار دارد و مستلزم توجه به این نکته است که چگونه سخنگویان، کلام خود را با در نظر گرفتن مخاطب، مکان، زمان و اوضاع حاکم، سازماندهی می‌کنند و به نوعی بررسی بافتی نیز هست- با روش کیفی و کمی در پی بررسی و تحلیل دو متن ادبی معاصر هستیم که هر کدام نوعی تعاملات اجتماعی و فرهنگی خاصی را در برهه‌های زمانی مختلف نشان می‌دهد. نویسنده در هر کدام از این متون، نوعی جهان‌بینی و مقوله‌بندی از مفاهیم را در پاره‌گفت‌های شخصیت‌های رمان به نمایش گذاشته است که با استفاده از ابزارهای گرایس، پاره‌گفت‌های هردو بررسی می‌شود.

۱-۲ پیشینه تحقیق

در ارتباط با دو رمان /سب چوبی از الهام فلاح و مرده‌ها در راند ناتاشا امیری تاکنون پژوهشی انجام نشده است. بیشتر پژوهش‌ها با اصول گرایس در آثار ادبی و غیر ادبی مرتبط است؛ برای مثال خلیج آبادی فراهانی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در نمایشنامه پهلوان اکبر می‌میرد از بهرام بیضایی» به این نتیجه رسیده است که شخصیت‌های مثبت داستان از اصول گرایس تخطی نکرده و شخصیت‌های منفی نمایشنامه برای رسیدن به منافع شخصی خود بارها دروغ گفته و اصل کیفیت گرایس را نقض کرده‌اند. خیر آبادی (۱۳۹۲) نیز در «نقش تخطی از اصول گرایس در ایجاد نسل جدید لطیفه‌های ایرانی» بیان کرده که ساختار زبانی لطیفه‌هایی که در فضای مجازی و سایتهای ایرانی رواج یافته به لطیفه‌های «پ نه پ» موسوم شده است که به دلیل نقض اصول کمیت و ارتباط باعث ایجاد موقعیت طنز می‌شود. مقداری و دیگران (۱۳۹۶) در مقاله «تحلیل نسل جدید از لطیفه‌های رفاقتی موسوم به «آقا ما... شما...» در چهارچوب اصول مکالمه گرایس» به این نتیجه رسیده‌اند که در بسیاری از این گونه لطیفه‌ها نقض اصول همکاری گرایس بویژه دو اصل کیفیت و ارتباط، سبب ایجاد موقعیت طنز شده است. کشور دوست (۱۳۹۲) در «بررسی اصول گرایس در داستان سیاوش در شاهنامه» آورده که اصل روش گرایس بیشتر از دیگر اصول در پیکره داستان سیاوش نقض شده است یا حبیب‌اللهی و دیگران (۱۳۹۵) در مقاله «تفاوت تعبیر در آیات مشابه قرآن کریم برپایه تخطی از اصول همکاری گرایس» به این نتیجه رسیده‌اند که اصل شیوه بیان بر ایجازگویی، رعایت نظم و پرهیز از ابهام

تأکید می‌کند. در قرآن کریم در موارد متعدد از این اصول برای بیان مفاهیم ضمنی نظیر تأکید، کنایه و استعاره استفاده شده است. دادخواه تهرانی و محمودی بختیاری (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «بازتاب فمینیسم از رهگذر کارکرد اصول همکاری گرایس در نمایشنامه سالار زنان» به این نتیجه رسیده‌اند که نویسنده با استفاده از قواعد شناختی زبان توانسته است شخصیت‌های برتری طلب را در هر موقعیت نشان دهد. عزیزی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «نقش زبان در بازجویی بر مبنای اصول همکاری گرایس» به این نتیجه رسیده است که تمام مؤلفه‌ها از جمله مؤلفه کلامی مانند گویش، گونه اجتماعی، سبک زنان (گفتار و نوشتار)، اصول مختلف زبانی می‌تواند بر روند بازجویی تأثیر بگذارد.

نعمت‌زاده و مهدی‌زاده (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «میزان به کارگیری اصول گرایس در انشای دانش‌آموزان پایه هشتم» به این نتیجه رسیده‌اند که دانش‌آموزان پایه هشتم، این اصول را به ترتیب اصل کمیت، اصل ارتباط و اصل حالت رعایت می‌کنند. صرامی و غیوری (۱۳۹۶) نیز در «نقش نقض اصول گرایس در ساخت کاریکلماتور» به این نتیجه رسیده‌اند که اگر نویسنده، کاریکلماتور را به صورت مبهم و دارای ابهام خلق کند به عمد اصل ارتباط را نقض کرده است؛ چرا که خواننده نمی‌تواند از بجا و درست بودن اطلاعات ارائه شده ارزشیابی دقیقی انجام دهد. زابلی‌زاده و همکاران (۱۳۹۱) در «اصل همکاری گرایس در متون خبری، بررسی معانی ضمنی دو خبر مشابه در ارتباط با اصل همکاری گرایس» به این نتیجه رسیده‌اند که در بررسی این دو خبر از سایت بی بی سی، بیش از هر چیز صورتهای زبانی به کار گرفته شده برای انتقال معنا و مانور آنها جلب توجه می‌کند. مؤمنی و عزیزی (۱۳۹۴) در «نقش تغییر موضوع و نقض اصول گرایس و توسط متهم در بازجویی‌ها مطالعه موردی در آگاهی تهران بزرگ» نتیجه‌گیری کرده‌اند که بررسی بازجویی‌ها نشان می‌دهد که اصول همکاری گرایس توسط متهم اغلب نقض می‌شود و متهم این کار را با نقص راهبرد ربط انجام می‌دهد.

۲. روایت رمانها

روایت داستان/سب چوبی با ورشکستگی و جرم اقتصادی کلان مردی به نام محبی شروع می‌شود که آتش آن دامن شخصیت اصلی داستان، یعنی همسرش و همه آدمهای زندگیش را می‌گیرد. این فروپاشی کلان مالی آتش جدال را میان دو نسل برمی‌افروزد.

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان/سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

شخصیت زن داستان که حالا خود صاحب فرزند پسری به نام کیشا و زندگی مستقلی است و مادرش، دو نسلی که بر سر تن دادن به سنتهای زنانه و جهان ترسیم شده از سوی جامعه ایرانی در حال جدال هستند. جدالی که مادر رقم می‌زند، زنی که یک‌ه‌تاز میدان است و تا پیش از این ویرانی دختر، همواره کنترل‌گر دنیای زنانه او بوده است. شخصیت زن داستان در بین ماجراهایی که برای بیرون آوردن همسرش از مخمصه‌ای که در آن افتاده است و درگیری‌هایی که با مادرش تجربه می‌کند، هویت مستقلش را پیدا می‌کند که سالها بعد از ازدواجش به فراموشی سپرده شده بود.

کتاب مرده‌ها در رانند، زندگی زنان خانواده‌ای را طی شش دهه در ایران معاصر یعنی از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۹۰ در بستر رویدادهای تاریخی و سیاسی روایت می‌کند. این زنها در شمال ایران متولد شده‌اند؛ اما تأثیرات وقایعی مانند کودتای بیست و هشت مرداد، سیاستهای توسعه دوران پهلوی، انقلاب و جنگ را از سر می‌گذرانند و پایشان به نقاط مختلف جهان باز می‌شود. داستان در بستر کودتای بیست و هشت مرداد آغاز می‌شود و خانواده کوچ آقا و شاه بانو که با دخترهایشان در خانه شیروانی سرخرنگی زندگی می‌کنند در شبی که آب دریای خزر بالا آمده دچار تغییر می‌شود. خانه شیروانی سرخرنگ در زندگی و خاطرات این خانواده نقش پررنگی دارد. این خانواده زندگی روزمره‌ای دارند تا اینکه کودتای بیست و هشت مرداد سال ۱۳۳۲ مسیر زندگی همه اعضای خانواده را تغییر می‌دهد. وقایع سیاسی و اجتماعی که تاریخ معاصر ایران را شکل داده، با داستان این رمان گره خورده است و در زندگی تک تک شخصیت‌های آن تأثیرات خود را به جای می‌گذارد و سیر تغییر شخصیتی آنها در این بستر تاریخی شکل می‌گیرد.

۳. بررسی اصول همکاری گرایس در کتاب/سب چوبی

۳-۱ نقض اصل کمیت

نظریه گرایس در واقع درباره چگونگی کاربرد زبان در ارتباط میان انسانهاست. براساس این نظریه در تعاملهای زبانی بین انسانها برخی فرضیات مشترک برای پیشبرد روند گفتگو وجود دارد که ظاهرا از پاره‌ای ملاحظات عقلانی نشأت گرفته است و دستورالعمل کاربرد مؤثر زبان در مکالمات با هدف همکاری بیشتر بین طرفین گفتگو تلقی می‌شود. گرایس در قالب این دستورالعمل‌ها چهار اصل بنیادی تحت عنوان

راهکارهای گفتگو معرفی می‌کند که همگی آنچه را وی اصل تعاون می‌نامد به وجود می‌آورند. اصل تعاون به این معناست که شرکت‌کنندگان سهم خود را در هر مرحله از مکالمه، مناسب با هدف یا جهتی که در آن قرار گرفته‌اند بر حسب موقعیت ادا می‌کنند (گرایس، ۱۹۷۵: ۴۴). براساس اصل کمیت گرایس در گفتگو باید سهم فرد از مکالمه مناسب باشد و کمتر یا بیشتر از حد نیاز اطلاعات ندهد (لاینز، ۱۳۹۱: ۳۹۸). در هر مورد تا حد متعادل و متناسبی سخن گفته و اطلاعات داده شود (شمیسا، ۱۳۹۹: ۵۰).

به طور کلی در ۱۳۳ مورد از پاره‌گفت‌های کتاب، نقض اصل کمیت نمود پیدا کرده است که به تفکیک ۵۵ مورد از آن توسط زنان و ۷۸ مورد توسط مردان نقض شده است. نقض این اصل غالباً توسط شخصیت مرد داستان صورت گرفته که نشان‌دهنده قدرت‌نمایی و جایگاه اجتماعی فرد در طول داستان است. در طول گفتگوها اغلب به شکل طولانی پاسخ سؤالات داده می‌شود که به نوعی نشان‌دهنده طفره رفتن فرد از موضوع مورد نظر و جواب مناسب ندادن است. هم‌چنین نقض این اصل در داستان حاکی از معانی ضمنی‌ای مانند پنهانکاری، تحقیر و توهین کردن به شخصیت زن و در نظر نگرفتن جایگاه و موقعیت اجتماعی او است.

– گفتم: «راه نجاتی هست؟ آزاد می‌شوی؟» – گفت: «کار نشد نداره. اونم آدم بی‌گناه. آدمی مثل جناب محبی بعیده با علم و اختیار مرتکب جرم شده باشن. باید اصل مطلب رو از زیر زبون وارد کننده و صاحب کالا بیرون کشید» (فلاح، ۱۴۰۱: ۲۹). این جمله در معنای ثانویه به شکل طفره رفتن از جواب واضح و روشن به کار رفته است.

یا مرد گفت: «گیرم که یه اسم بگم شما که اونقدر احمق نیستین که فکر کنین من فقط یه اسم دارم یا چیزی که گفتم اسم واقعیمه. ها؟» (همان، ۱۴۰۱: ۱۰۸). این جمله نیز در معنای ثانویه برای تحقیر مخاطب به کار رفته است.

در قسمتی از گفتگوها نیز نقض اصل کمیت توسط مادر شخصیت زن داستان به چشم می‌خورد که اغلب برای توجیه کردن زندگی دخترش و زنانی که به ازدواج تن داده‌اند مثالهای طولانی را عنوان می‌کند که نه تنها کمک کننده نیست، بلکه شخصیت زنان را وابسته به مردان نیز نشان می‌دهد. البته باید توجه کرد نقض اصل کمیت توسط زن داستان هم به شکل کمرنگی دیده می‌شود؛ برای مثال در گفتگویی که قصد توجیه زندگیش با محبی (همسرش) را دارد از جمله‌های طولانی برای توصیف وضعیت خود استفاده می‌کند؛ اما هر چقدر در طول داستان پیش می‌رویم، متوجه می‌شویم که تمامی

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

آن جملات دروغهایی بوده که برای باور زندگی مشترک آسیب دیده‌اش به خود قبولانده است.

- گفتم: «محبی مرد بدی نیست. نه هیولاست، نه ابوبکر البغدادی و نه ابن مرجانه. تو فکر کن هر چی زن تو دنیاست تب کنه برای همچین مردی. ویتترین خوبی داره....» (همان، ۱۴۰۱: ۱۲۰). این جمله در معنای ثانویه برای توجیه کردن زندگی مشترک نابسامانی به کار رفته که زن در حال تجربه آن است.

- مامان گفت: «هنوز همینم نفهمیده‌ای؟ اداهای روشنفکریت رو باید بریزی دور و بفهمی وقتی توی خونه می‌شینی و باد کولر می‌خوره بهت و خوب می‌خوری و خوب می‌پوشی و گل می‌گردی....» (همان، ۱۴۰۱: ۱۲۰).

این جمله در معنای ثانویه تحقیر و نمایانگر نظام مردسالاری حاکم بر ذهن شخصیت مادر داستان است.

- صفات از پشت سرم گفت: «اولا با من حرف می‌زنی صدات رو بالا نبر. ثانيا محبی خودش ته کثافتکاریه. بار رو از من می‌گرفت توی طویله یکی دیگه تحویل می‌داد. می‌گفت بار گیر کرده. ارزیاب دبه کرده. درب خروج گیر دادن...» (همان، ۱۴۰۱: ۱۲۹). این جمله در معنای ثانویه تحقیر شخصیت زن و زیر سؤال بردن موقعیت اجتماعی اوست. گفت: «از محبی هیچی. محبی من رو فروخت به یکی دیگه که اون تو افتاده و وجودش رو نداره بگه کانتینر اول و دوم رو به کی و کجا تحویل داده. حتی مرد نیست اسم من رو بیاره...» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۰).

ادامه داد: «اصلا تا حالا رفته‌ای پای یه معامله؟ تنهایی توی جاده رانندگی کرده‌ای؟ مثلا شب باشه و مه؟ مثلا گردنه گدوک آدم خریده‌ای رشوه داده‌ای؟ اصلا بی‌بی‌سی نگاه می‌کنی؟...» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۱). این دو جمله در معنای ثانویه تحقیر و توهین به شخصیت زن داستان به کار رفته است.

۲-۳ نقض اصل کیفیت

براساس اصل کیفیت، باید مشارکت فردی در نوبت صحبت خود، صادقانه باشد؛ آنچه را می‌داند دروغ و نادرست است نگوید؛ مستدل صحبت کند و آنچه برایش مدرک کافی ندارد به زبان نیاورد (لاینز، ۱۳۹۱: ۳۹۹). به طور کلی در ۶۷ مورد از پاره‌گفته‌های کتاب، نقض اصل کیفیت به چشم می‌خورد که به تفکیک ۲۸ مورد از آن توسط زنان و

۳۹ مورد توسط مردان نقض شده است. در پاره‌گفتها شخصیت مرد (صفات) مسائلی را در مورد (محبی) شوهر شخصیت زن داستان مطرح می‌کند که دلایل و مدارک کافی برای اثبات آن نیست. باید توجه کرد که از این مسئله در داستان به شکل غالب برای تحقیر و کوچک شمردن محبی استفاده شده است. نقض این اصل در موارد دیگر نیز برای بیان اغراق، بزرگ کردن مسئله و محق دانستن گوینده در گفتگوها و اتفاقات پیش آمده بخوبی دیده می‌شود. به طور کلی نقض اصل کیفیت توسط شخصیت مرد در پاره‌گفتها انجام شده است.

در قسمت‌های دیگر کتاب هم شاهد نقض این اصل توسط مادر شخصیت زن داستان هستیم که برای به کرسی نشاندن حرفهای خودش و تحمیل زندگی زناشویی که دخترش از آن رنج می‌برد، ادعاهایی را مطرح می‌کند که درست نیست و مدرک کافی برای آنها نیست و به نوعی سعی می‌شود با القای ترس مانع از طلاق گرفتن دخترش بشود. از میان صحبت‌های شخصیت مادر می‌توان به معنی ضمنی سلطه فرهنگ مردسالارانه بر ذهن او پی برد؛ برای مثال صفات گفت: «محبی خودش رو می‌زنه به موش مردگی. خصلتشه. تو خونه اینجوری نیست، نه؟ از اون بی‌پدرهای روزگاره. تو کار مثل برگ گله، برای زیر دستی و زن و بچه برگ گزنه. ولی باور نکنین خانوم. محبی، اون موقع که برای ترخیص سه تا محموله...» (فلاح، ۱۴۰۱: ۱۰۹). اصل کیفیت در اینجا برای بیان تحقیر و توهین نقض شده است. گفت: «دیروز که تو رو دیدم با خودم گفتم این بیچاره چه گناهی کرده؟ از سرتاپاش می‌باره که حتی از یکی از هزار تا خباثت محبی خبر نداره....» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۱). در این جمله نیز نقض اصل کیفیت برای ایجاد ترس و نمایانگر معنی ضمنی سلطه نظام مردسالارانه است. گفت: «تا حالا محبی عکس جاسازی اسمیرنوف رو تو کانتینر اکسسوری آشپزخونه نشونت داده؟ بهت گفته برای کیا پورشه پانامرا و مازراتی ترخیص کرده؟..» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۲). نقض این اصل در این پاره‌گفت با هدف کوچک شمردن شخصیت زن داستان و تحقیر موقعیت اجتماعی او استفاده شده است. گفت: «مردایی مثل محبی همونایی هستن که نون رو نه خودشون می‌خورن نه می‌دن به کسی بخوره، آخرش هم میذارن بگنده که سگ خور بشه. همین بهشون اعتماد به نفس می‌ده.» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۳). عدم رعایت اصل کیفیت در این جمله نیز سبب تحقیر شخصیت زن داستان شده است یا مامان گفت: «اگه مرگ

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان/سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

می‌خواهی برو خودت رو خلاص کن. اگه نه مثل بچه آدم بشین زندگیت رو بکن. مردم دارن تو این واحسرتا برای یه لقمه نون ساده این طرف و اون طرف سگ دو می‌زنن...» (همان، ۱۴۰۱: ۲۵۴). هم‌چنین در این جمله، معنای تحقیر و توهین به شخصیت مرد داستان با نقض این اصل قابل مشاهده است.

۳-۳ نقض اصل رابط

طبق اصل رابط، طرفین گفتگو باید حرفهای مناسب با موضوع بزنند و از پرداختن به مباحث بی‌مورد پرهیز کنند (لاینز، ۱۳۹۱: ۴۰۰). به طور کلی در ۴۳ مورد از پاره‌گفتهای این کتاب نقض اصل رابط نمود پیدا کرده است که به تفکیک ۸ مورد از آن توسط زنان و ۳۵ مورد توسط مردان نقض شده است. در پاره‌گفتهای، شخصیت‌های رمان در پاسخ پرسش‌های یکدیگر به طور کلی جوابهای نامرتبط با سؤال می‌دهند. این کار غالباً از جانب شخصیت مرد داستان بارها در طول گفتگوها تکرار شده است که برای طفره رفتن از دادن جواب مناسب و منحرف کردن بحثی به کار رفته که در جریان است؛ در موردی نیز به قصد تهدید طرف مقابل و متوقف کردن او از پیشروی کردن در مکالمات دیده می‌شود. این ساختار نشان‌دهنده نادیده گرفتن فرد پرسش کننده و نمایش قدرت است؛ درموردی هم توسط شخصیت زن برای رسیدن به اصل موضوع و پی بردن به نتیجه گفت‌وگو به کار رفته است؛ به عنوان نمونه:

۱۹ گفتم: «این کدوم حسابیه؟» گفت: «چیز زیادی توش نیست.» (فلاح، ۱۴۰۱: ۲۳). این جمله نمایانگر طفره رفتن از بحث و بی اهمیت جلوه دادن پرسش شخصیت زن داستان است یا گفت: «شنیده بودم شما از اون وکلای زبده کار بلدین. البته خب مسبوقیم به اینکه ابوی و اخوی شما هم خوب جاده رو صاف کرده‌ن برای شما. راستی از اون پرونده مالی دوست عزیزمون..» (همان، ۱۴۰۱: ۱۰۹). گوینده با نقض اصل ربط در این جمله، معنای ضمنی تهدید را منتقل کرده است. پرسیدم: «برای چی خواستین من رو ببینین؟ شما آقای صفات نیستین درسته؟»

با خونسردی گفت: «سرت رو برنگردون» (همان، ۱۴۰۱: ۱۲۹) یا در این بخش نیز عدم رعایت اصل ربط نشان‌دهنده تهدید و تحقیر شخصیت زن داستان است. صدایی از پشت سرم پرسید: «عاشق محبی بودی که زنش شدی؟» گفتم: «برای این منو خواستین اینجا» (همان، ۱۴۰۱: ۱۲۹). نقض این اصل در این جمله برای منحرف کردن موضوع از

روند اصلی آن و نادیده گرفتن شخصیت زن داستان به کار رفته است. گفتم: «پس به نظر شما بهتر نیست من که برگشتم تهران مستقیم برم دنبال حلوا و خرما برای ختم محبی؟» گفت: «دیروز که تو رو دیدم با خودم گفتم این بیچاره چه گناهی کرده؟ از سر تا پاش می باره که حتی از یکی از هزار تا خباثت محبی خبر نداره. وقتی رفتن به فیلم دوربین نگاه کردم...» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۱). معنای تحقیر و توهین به شخصیت زن داستان در این جملات نیز با نقض اصل ربط منتقل شده است.

۴-۳ نقض اصل شیوه

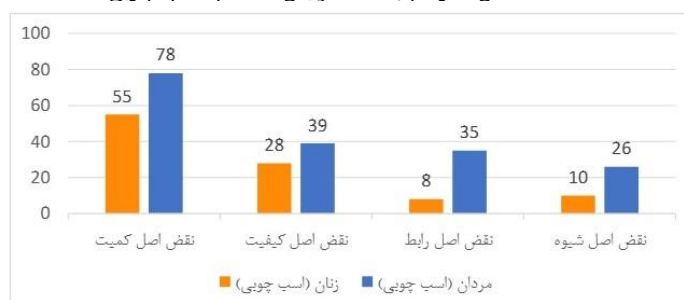
طبق اصل شرایط، شیوه بیان گفته‌های ما باید نظم داشته باشند؛ باید قابل درک، و نباید مبهم باشند (صفوی، ۱۳۸۲: ۴۴). به طور کلی در ۳۶ مورد از پاره‌گفته‌های کتاب، نقض اصل شیوه نمود پیدا کرده است که به تفکیک ۱۰ مورد از آن توسط زنان و ۲۶ مورد توسط مردان نقض شده است. در پاره‌گفته‌های بررسی شده شخصیت مرد (صفات) جملاتش را به شکل ابهام گونه‌ای بیان می‌کند که بیانگر بی‌توجهی به مخاطبش در بافت گفتگو است و نظم و ربطی در پاسخ‌هایش به چشم نمی‌خورد؛ اما در پاره‌گفته‌هایی که شخصیت زن بیان کرده نوعی نظم برای رسیدن به نتیجه و هدف گفتگو قابل ردیابی است که در شمای کلی نشان‌دهنده قدرت نمایی شخصیت مرد در مکالمات است. در قسمت کوتاهی از گفتگوها، جملات مادر شخصیت زن داستان را به شکل ابهام گونه‌ای خطاب به زن مشاهده می‌کنیم که نمایانگر کنایه او به دخترش در مورد زندگی زناشوییش است؛ به نوعی به دخترش هشدار می‌دهد که اگر زندگیش از دست برود او مقصر است؛ به عنوان نمونه گفت: «من هیچ وقت به پدرت خیانت نکرده‌ام. هیچ وقت بهش دروغ نگفته‌ام. هیچ وقت حتی یک لحظه نخوابتم سایه‌اش بالای سرم نباشه با همه فقر و نداری اوایل زندگی» (فلاح، ۱۴۰۱: ۳۶). در این جمله، گوینده با نقض اصل شیوه به ایجاد ترس و در معنای ضمنی تحت سلطه بودن زنان و هویت یافتن آنان توسط مردان پرداخته است یا آرام گفتم: «از جون محبی چی می‌خواین؟» گفت: «از محبی هیچی. محبی من رو فروخت به یکی دیگه که الآن اون تو افتاده و وجودش رو نداره بگه کانتینر اول و دوم رو به کی و کجا تحویل داده. حتی مرد نیست اسم من رو بیاره. می‌دونه بدجور براش نقشه کشیدم...» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۰). در این جمله نیز رعایت نشدن نظم گفتگو نمایانگر طفره رفتن از موضوع اصلی و تغییر دادن جهت بحث است

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

یا گفتم: «برای چی من رو کشیدین تا اینجا؟ حرفایی که دیروز زدین..» صدای پشت سرم گفت: «تا دیروز می‌خواستم بکشمش بیرون بره نفس همونی رو بگیره که بهش یاد داده من رو دور بزنه. آدم پستییه این محبی شما. برای نفع و نجات خودش، پاش برسه آدم هم می‌کشه» (همان، ۱۴۰۱: ۱۳۰). در این جملات گوینده با بی‌توجهی کردن و ابهام در سخن اصل شیوه را نقض کرده که این نقض القا کننده معنی ضمنی توهین و قدرت‌نمایی مرد در گفتگو است.

اصول چهارگانه گرایس	تعداد	درصد	زن	درصد	مرد	درصد
نقض اصل کمیت	۱۳۳	٪۱۰	۵۵	٪۴۱	۷۸	٪۵۹
نقض اصل کیفیت	۶۷	٪۴	۲۸	٪۴۲	۳۹	٪۵۸
نقض اصل رابط	۴۳	٪۳	۸	٪۱۹	۳۵	٪۸۱
نقض اصل شیوه	۳۶	٪۲	۱۰	٪۲۸	۲۶	٪۷۲
عدم نقض این اصول	۱۱۸۷	٪۸۱	۵۶۵	٪۴۸	۶۲۲	٪۵۲

جدول ۱. نقض اصول چهارگانه گرایس در کتاب اسب چوبی

نمودار ۱. نقض اصول چهارگانه گرایس به تفکیک جنسیت

بنابراین براساس نظریه گرایس، باید در نظر داشت که اصول چهارگانه مشارکت کلامی، همیشه و در تمام گفتگوها دقیقاً رعایت نمی‌شود و در بیشتر مواقع، یکی از طرفین گفتگو از یک یا چند نمونه اصول چهارگانه، کمیت، کیفیت، ارتباط و شیوه تخلف می‌کند. در بررسی کتاب /سب چوبی با توجه به اینکه تعداد پاره‌گفت‌های کتاب ۱۴۶۶ مورد را به خود اختصاص می‌داد درصد نقض اصول گرایس بر اساس این تعداد را به دست آوردیم. در ۸۰ درصد پاره‌گفت‌ها این شیوه نقض نشده بود؛ اما با توجه به نقض این اصول در ۲۷۹ مورد از پاره‌گفت‌های کتاب، که ۱۰۱ مورد توسط زنان و ۱۷۸ مورد آن توسط مردان اتفاق افتاده است، می‌توان به این نتیجه رسید که شخصیت‌های

مرد داستان که در جایگاه قدرت هستند براحتی از صحبت کردن واضح و بدون ابهام طفره می‌روند و حاضر نیستند صحبت‌هایشان را به دور از کنایه بیان کنند. عدم ایجاد ارتباط به صورت مستقیم میان شخصیت زن و مرد، نقض اصول ارتباطی از جانب مرد، نشانگر بی اهمیت بودن جایگاه شخصیت زن در ارتباط است. شخصیت مرد با استفاده از قدرت خود به ایجاد ارتباط صریح چندان نیازی ندارد و با نقض اصول همکاری مدام در پی انتقال معانی ضمنی‌ای است که بار معنایی منفی را در ذهن زن تداعی می‌کند. نوع جملات پرسشی و گفتگوهایی که توسط شخصیت مرد داستان استفاده شده است به طور کلی با پرسش شخصیت زن هماهنگ نیست و در بیشتر پاره‌گفتها نوعی نادیده گرفتن را منعکس می‌کند. در مواردی هم نقض اصول گرایس توسط شخصیت مادر دیده می‌شود که به نوعی سلطه و سیعش را بر زندگی شخصیت زن به وضوح می‌توان مشاهده کرد به گونه‌ای که به طور کلی با جایگاه قدرت و نقض اصول چهارگانه گرایس ارتباط مستقیمی دیده می‌شود.

۴. بررسی اصول همکاری گرایس در کتاب *مردها در راهند*

۴-۱- نقض اصل کمیت

چنانکه لاینز (۱۳۹۱: ۳۹۸) اشاره می‌کند در هر فرایند گفتگو، رعایت نکردن میزان سخن هر فرد و حضور افراط و تفریط در سخن می‌تواند سبب ایجاد معانی ضمنی خاصی شود. به طور کلی در ۱۰۸ مورد از پاره‌گفتهای کتاب نقض اصل کمیت نمود پیدا کرده است که به تفکیک ۵۴ مورد از آن توسط زنان و ۵۴ مورد توسط مردان نقض شده است. در جملات کتاب، شخصیت‌های زن و مرد داستان در گفتگوهایشان، حرفهایشان را گاهی نصفه رها می‌کنند و برای فرار کردن از موقعیتی که در آن قرار گرفته‌اند و یا ندادن توضیح بیشتر به مخاطب، کمتر از آنچه باید صحبت کرده‌اند و گاهی هم از جملات طولانی‌ای در جواب پرسش مخاطبشان استفاده کرده‌اند که ضرورتی نداشته است و تنها می‌خواسته‌اند حرفشان را به کرسی بنشانند و یا موضوع مورد بحث را بزرگ جلوه بدهند یا حرفهایشان را توجیه کنند. شخصیت‌های زن داستان، که در موقعیت اجتماعی بهتری نسبت به زنان دیگر قرار دارند، گاهی برای به رخ کشیدن وضعی که در آن به سر می‌برند، حرفهایشان را بیش از آنچه مخاطب به شنیدنش نیاز

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان/سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

دارد، طولانی می‌کنند. در مواردی هم پاسخ کوتاه نشانه‌ای از تحقیر و نادیده گرفتن طرف مقابلشان را دارد که با جایگاه اجتماعی و موقعیتی شخصیت‌های داستان در ارتباط است؛ به عنوان نمونه:

«غیرت ندارم بی‌آبرویی این کله‌خوس رو...» (امیری، ۱۳۹۴: ۱۰). کوتاهی سخن گوینده و ادامه ندادن آن در این جمله سبب نقض اصل کمیت شده است که بیانگر معنای تحقیر و توهین است یا «بزرگ‌شه می‌فهمه چرا مجبور شدم که...» (همان، ۱۳۹۴: ۱۱). عدم رعایت اصل کیفیت در این جمله نیز برای پنهان کردن قصد واقعی شخصیت داستان به کار رفته است. «آره فدات‌شم مردم شهر فرنگ ندیده بودن، مادرم سینما می‌رفت» (همان، ۱۳۹۴: ۳۰) یا در این جمله معنی ضمنی خودنمایی و به رخ کشیدن موقعیت اجتماعی از خلال نقض کیمیت به چشم می‌خورد. «مستحضرید درست زمانی که برای ترک صحنه آماده می‌شدیم نقش تماشاگرانی حیرت‌زده را بازی کردیم. یک تصمیم مهم سیاسی دلایل لازم برای هر اقدامی را فراهم می‌سازد» (همان، ۱۳۹۴: ۳۷). گوینده در این نمونه با اطناب در سخن و نقض اصل کمیت در پی انتقال معنای ضمنی برای بزرگ جلوه دادن موقعیت است یا «بی انصاف نباش! وقتی دیدی زیر بار اعتراف به دوست داشتنت نمی‌روم آن‌قدر التماس کردی... اما باید احمق باشی که نفهمی واقعیت با دل خوش کردن تو عوض نمی‌شود» (همان، ۱۳۹۴: ۵۱) یا در اینجا این نقض برای توجیه کردن مخاطب به کار رفته است. «انگلیسی‌ها از جنگ روانی کودتای بیست و هشت مرداد می‌دوستان خلق و خوی فاضل الفضلای ایرانی مستعد و بی‌روس بلشویسم نیست» (همان، ۱۳۹۴: ۱۰۰). در این جمله نیز برای بزرگ جلوه دادن موقعیت سیاسی و اجتماعی گفته شده است. «پوران‌دخت فقط گفت که...» (همان، ۱۳۹۴: ۱۴۲). نقض اصل کمیت در این جمله، که به شکل پاسخ کوتاه است برای پنهان کردن موضوع آمده و نشان‌دهنده پشیمان شدن شخصیت داستان از گفتن جمله‌اش است.

«یه جایی خوندم مرگ با اسیدی شدن مولکول ارتباط نزدیک داره، هر اشتباهی توی نظم مولکولی آب بدن تأثیر می‌ذاره. سلول قدرت بیرون کردن ضایعات رو از دست می‌ده ولی گردن سلول بغل دستی نمی‌ندازه بر خلاف بازنده‌ها...» (همان، ۱۳۹۴: ۱۶۷). دادن اطلاعات طولانی در این جملات سبب نقض اصل شده است به گونه‌ای که برای اثبات اطلاعات شخصیت داستان و توجیه باورهایش به شکل طولانی بیان شده است یا

«دلیلی وجود نداره ابر واقعی بالا سرت باشه اما می‌تونی نتیجه بگیری اعتقاد به وجود ابر خرافه است؟ این طور نیست کسی با استدلال به چیزی اعتقاد پیدا کنه بعد بهش ایمان بیاره» (همان، ۱۳۹۴: ۲۷۱). این جملات نیز با نقض این اصل برای بزرگنمایی و ثابت کردن استدلال شخصیت داستان در مورد اعتقاداتش به دیگران به کار رفته است. «نقش اصلی رو گاهی کسانی بازی می‌کنن که اسمشون توی تاریخ نمی‌مونه ولی می‌تونستن خیلی چیزها رو عوض کنن... شاید بی هیچ مقاومتی مرزای ایران رو باز می‌کردن روی دشمن و اسمشو هم خیانت نمی‌داشتن» (همان، ۱۳۹۴: ۳۴۳). جملات این نمونه با نقض اصل کمیت برای بزرگنمایی شخصیت افراد مهم و تأثیر گذاری آنها در اوضاع سیاسی و اجتماعی به کار رفته است.

۲-۴ نقض اصل کیفیت

نقض اصل کیفیت زمانی رخ می‌دهد که فرد واقعیت را به گونه‌ای در فرایند گفتگو پنهان کند. این پنهانکاری می‌تواند به ایجاد معانی ضمنی منجر شود. در رمان امیری، ۸۷ مورد نقض اصل کیفیت در پاره‌گفته‌های این کتاب مشاهده می‌شود که سهم زنان ۵۱ مورد و مردان ۳۶ مورد است. همان طور که در توضیحات هم به آن اشاره شد، نقض این اصل زمانی اتفاق می‌افتد که شخصیت‌های کتاب، حرفی را بدون مدرک کافی و درست بیان کنند که در متن کتاب شخصیت زنی که به عنوان فالگیر، طالع و آینده یکی از شخصیت‌ها را بیان می‌کند به شکل متعددی از جملاتی استفاده می‌کند که درستی آن مشخص نیست و حتی در مواردی باورهای عامیانه شخصیت‌های زن نسبت به طلسم و جادو را می‌بینیم. مورد دیگری که آشکارا می‌توان در گفتار زنان مشاهده کرد، شایعه، تهمت و کنایه‌هایی است که به دلیل موقعیت اجتماعی بالاتری مطرح می‌شود که نسبت به زنان دیگر دارند. در مورد مردان می‌توان به نمونه‌هایی اشاره کرد که در مورد فضای سیاسی و اتفاقات اجتماعی که در جامعه در حال وقوع است بدون مطمئن بودن از حرفهایی که می‌زنند سعی در تأکید بر درستی گزاره‌هایشان دارند؛ این می‌تواند به دلیل موقعیت اجتماعی بالاتری باشد که در نظام سیاسی و اجتماعی از آن بهره‌مندند. در طول داستان با استفاده از جملاتی که شخصیت‌های داستان به کار می‌برند، می‌توان به معانی ضمنی بی‌اعتمادی شخصیت‌های داستان در مسائل سیاسی و اجتماعی به یکدیگر، باورهای خرافی و نادرست شخصیت‌های زن داستان پی برد.

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

اصرار بسیار بر درستی حرف بدون مدرک دقیق از موارد نقض اصل کیفیت است که در جملات داستان بسیار تکرار شده است؛ برای مثال این جمله «خود همین بلا گرفته آب توی تنورمون ریخته» (امیری، ۱۳۹۴: ۱۰)، می‌تواند نشان‌دهنده اطمینان شخصیت داستان از گزاره‌هایی باشد که بیان می‌کند بی‌آنکه در فرایند ارتباط، مدرک موثقی برای اثبات درستی سخن او باشد. «آدمای خوب رو بنداز توی موقعیت نکستی، ببین چه گرگی می‌شن ملیجک جوون» (همان، ۱۳۹۴: ۲۰). یا این جمله نشان‌دهنده اعتماد به نفس و اطمینان شخص از گزاره‌هایی باشد که بیان می‌کند. «همون موقع که شاه بعد از عزل مصدق با ایروپلین به نوشهر پرواز کرد، اتفاقی که باید می‌افتاد نیفتاد و تو بیشتر از همه می‌دونستی.. شایدم خودت بودی که نقشه رو خراب کردی؟» (همان، ۱۳۹۴: ۲۳) نشان‌دهنده معنای ضمنی عدم اطمینان فرد به مخاطب در مسائل سیاسی و اجتماعی است.

– «فقط مردایی هدیه می‌خرن که می‌خوان به زنشون خیانت کنن» (همان، ۱۳۹۴: ۷۴). نقض اصل کیفیت در این نمونه برای ایجاد ترس و دلهره در شخصیت زن داستان به کار رفته است. «نبوغ تاب قید و بند ندارد... ذهنی که متعلق به حزبی نباشد با جاه‌طلبی انگیزه نمی‌شود. ضعف آدمها منحصر به خون و نژاد نیست. میهن از جنس خاک نیست، از جنس بینش است» (همان، ۱۳۹۴: ۱۱۹). اصرار بر یک عقیده بی‌اثبات آن در این جملات نمایانگر عقاید سفت و سخت سیاسی و اجتماعی شخصیت داستان است.

در جایی فالگیر می‌گوید: «کسی نیست که تو رو واسه خودت بخواد جونم. یه مهمون غیرقابل اعتماد برات می‌رسه... مسافرت داری، لنگر کشتی می‌بینم... جایی نخواب که پهلوش رو آب بگیره... میخ‌یه رابطه‌س ولی شل شده، معلومه که طرفت دیگه...» (همان، ۱۳۹۴: ۲۶۳). نقض اصل کیفیت در این جملات با بزرگنمایی اطلاعات اندک و نمایش توانایی و قدرت شخصیت زن داستان در خبر از آینده رخ داده است یا «بلند پرواز نیستی اما بلهوسی، جنگ اعصاب داری، ضرر مالی، مشکل قانونی... همه چی از دستت خارجه ولی نجات، اگر می‌خواهی ببری نجات. تو قبلاً یه گندی بالا آوردی، نه؟» (همان، ۱۳۹۴: ۲۶۵). در این جملات نیز نقض اصل با بزرگنمایی اطلاعات به کار رفته است. «فکر کنم هر دو چیزهایی برای قایم کردن داشته باشن، پنهون‌کاری لازمه سیاسته و رازداری مال عارفا» (همان، ۱۳۹۴: ۳۳۵) نشان‌دهنده معنای ضمنی عدم اطمینان فرد به مخاطب در مسائل سیاسی و اجتماعی است. «ارواح پلید از فلز دور

می‌شن» (همان، ۱۳۹۴: ۳۵۰). این جمله بیانگر عقاید خرافی و عامیانه شخصیت زن داستان است.

۳-۴ نقض اصل رابط

به طور کلی ۱۱۴ مورد نقض اصل رابط در پاره‌گفته‌های کتاب دیده شد که سهم زنان ۵۷ مورد و مردان ۵۷ مورد است. شخصیت‌های زن و مرد کتاب برای طفره رفتن از موضوع مورد بحث، نادیده گرفتن طرف مقابل، خودنمایی، پنهان کردن احساسات خودشان و بی اهمیت جلوه دادن موضوعی که عنوان شده است، جملات و عبارتهایی را مطرح می‌کنند که به حرف‌های قبلی ربط و تناسبی ندارد؛ این به طبقه اجتماعی، جایگاه و موقعیت افراد در نظام خانواده و اجتماع آنها بستگی دارد. براحتی می‌توان نقض این اصل را در گفتگوهای شخصیت‌های زن و مرد داستان مشاهده کرد که از موقعیت بالاتری نسبت به زنان و مردان دیگر بهره‌مندند. در حالی که افرادی که زیر دست این شخصیت‌ها مشغول به کارند، پاسخ‌های مرتبط به سؤالهایی می‌دهند که از آنها پرسیده می‌شود و اصل ربط را رعایت می‌کنند. در بررسی پاره‌گفته‌ها نقض این اصل، بیانگر معنای ضمنی تحقیر، توهین و خودنمایی، حسرت، اندوه، هشدار، دادن آگاهی، نشاندهنده اعتماد به نفس و گاهی خودشیفتگی شخصیت‌های داستان است. در مثالهای زیر، پاسخ بی‌ربطی که در فرایند گفتگو داده می‌شود سبب نقض اصل ربط شده است که این نقض در هر جمله بیانگر معنای ضمنی خاصی شده است؛ برای مثال:

- «عنترم عاشق موی کمندش نمی‌شه فدات شم»؛ «مرد باید کچل باشه و البته کمی چاق» (امیری، ۱۳۹۴: ۲۳). این جمله در معنای ضمنی تحقیر و توهین به کار رفته است. «دیدی ده شاهی مفت تو قمار ببری پنج‌زار جای دیگه گم می‌کنی» (همان، ۱۳۹۴: ۵۸). این جمله نشاندهنده اطمینان و اعتماد به نفس شخصیت مرد داستان است. «از من فقط یه نسخه تو دنیاس» (همان، ۱۳۹۴: ۷۰). این جمله نشاندهنده خودنمایی و اعتماد به نفس شخصیت زن داستان است. «چرا فکر می‌کنین برام مهمه؟» (همان، ۱۳۹۴: ۹۲). این جمله در معنای تحقیر و توهین به کار رفته است یا «چرا منو دعوت کردی؟» «راجع به تصمیمی که می‌گیرم زیاد فکر نمی‌کنم» (همان، ۱۳۹۴: ۹۴). این جمله در معنای ضمنی تحقیر و توهین به کار رفته است. «مشکلش این بود که سیاست رو بیشتر از روحش دوست داشت» (همان، ۱۳۹۴: ۱۱۸). این جمله بیانگر حسرت شخصیت داستان است. - «حیف که عاشقتم مهوش» (همان، ۱۳۹۴: ۱۳۲). این جمله در معنای ضمنی نشانگر

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

حسرت و کم توانی فرد است. «بزرگ شی می فهمی چرا نخواستم پیشم باشی» (همان، ۱۳۹۴: ۱۵۰). این جمله برای نشان دادن حسرت و اندوه فرد به کار رفته است. «ما انتخاب می کنیم ولی انتخابای زیادی هست که می تونن جانشین هم بشن» (همان، ۱۳۹۴: ۱۶۸). این جمله اطلاعات و اشراف فرد به موضوعی را نشان می دهد که در جریان است. «سعی نکن بیل مردم رو بگیری دوست من، چون مجبورشون می کنی اونو به سلاحی واسه دفاع تبدیل کنن» (همان، ۱۳۹۴: ۱۸۷). این جمله در معنای ضمنی هشدار و انذار به کار رفته است.

۴-۴ نقض اصل شیوه

به طور کلی ۱۴۵ مورد نقض اصل رابط در پاره گفتهای کتاب دیده شد که از این میان در سخن زنان ۱۱۶ مورد و مردان ۲۹ مورد قابل مشاهده است. در میان شخصیت های کتاب، شخصیت زنی به اسم افسون وجود دارد که در قالب خیال و روحی است که در مقابل یکی از شخصیت های زن ظاهر می شود و به طور کلی جملات مبهم و نامنظمی را مطرح می کند که نظم گفتاری در طول داستان را تحت تأثیر خودش قرار می دهد. در مورد مردان این ابهام زمانی دیده می شود که قرار است در مورد مسائل سیاسی و اجتماعی صحبت کنند که در طول داستان اتفاق می افتد. به دلیل اهمیت و حساس بودن این موضوعات شخصیت های مرد داستان از صحبت کردن به شکل واضح و شفاف به گونه ای فاصله گرفته اند که مخاطبشان به شکل کامل متوجه موضوع شود. نقض این اصل می تواند نمایانگر پنهان کاری، عقاید و باورهای خرافی، تحقیر، توهین و رعایت محرمانگی موضوعات سیاسی و اجتماعی باشد؛ به عنوان نمونه:

- «کاری رو می کنی که مطمئنی غلطه. ولی مهم این نیست چی می خواهی، مهم اینه چی برات لازمه» (امیری، ۱۳۹۴: ۱۸). ابهام در این جملات و بی ارتباطی آن به موضوع مورد بحث گوینده و مخاطب، سبب نقض اصل شیوه شده است یا «اما اعتراف کن غیر خودت بقیه رفقات رو دست خوردن» (همان، ۱۳۹۴: ۲۵). نقض این اصل در این جمله برای تحقیر و توهین مخاطب به کار رفته است. «پس هنوزم نفهمیده ای» (همان، ۱۳۹۴: ۷۴). مبهم سخن گفتن و اشاره به اصل کلام نکردن در اینجا سبب نقض شده است که معنی ضمنی بی اطلاعی شخصیت داستان از شرایطی را منتقل می کند که در جریان است. یا در نمونه «هرکی با نمایش های پر زرق و برق سکان رو دست می گیره ولی در این کشتی جدید نور رستگاری نیس» (همان، ۱۳۹۴: ۱۱۶)، ابهام در سخن و با تمثیل و

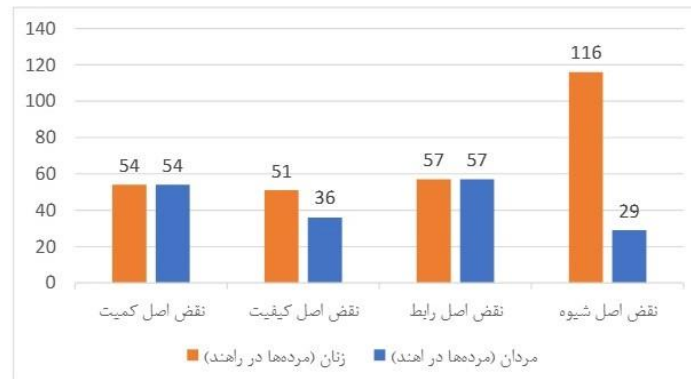
تشبیه سخن گفتن اصل شیوه را نقض کرده است. نقض این بیانگر معنی ضمنی محرمانگی مسائل سیاسی است یا «مسافر جهنم واسه خودش دنبال رفیق می‌گرده» (همان، ۱۳۹۴: ۱۳۲). نقض اصل شیوه با ابهام در این جمله معنی ضمنی توهین به شخصیت داستان را بیان می‌کند.

«طبیعت نور اینه که تاریکی رو دنبال کنه اما اگه نباشه تاریکی اون‌قدر دنبال می‌کنه تا از ترس زهره ترک شی» (همان، ۱۳۹۴: ۱۵۸). در این نمونه نیز تمثیل از موارد نقض اصل است که در معنای ضمنی برای بزرگنمایی اوضاع موجود به کار رفته است. گوینده‌ها در بخشی از داستان برای بیان باورهای خرافی و عامیانه خود اصل شیوه را نقض می‌کنند. این اصل در خلال بیان این باورها با نظم نداشتن جملات و مبهم بودن آنها نقض شده است؛ مثلاً: «ما یه مشت روحیم که تجربه بشری رو می‌گذرونیم» (همان، ۱۳۹۴: ۱۷۰). این جمله در بیان باورهای عامیانه شخصیت‌های داستان به صورت مبهم به کار رفته است. «این کاسه برای شفابخشیه از هفت ماده که هر کدوم به یکی از سیاره‌های خورشیدی وصلن و با هفت چاکرای بدن ارتباط برقرار می‌کنه» (همان، ۱۳۹۴: ۱۷۱). این جمله معنای ضمنی باور خرافی شخصیت داستان را بیان می‌کند که در ارتباط با سخنان قبلی مبهم است. «آرایش ژنتیکی یه موجود تعیین کننده مشخصاتشه» (همان، ۱۳۹۴: ۲۱۱). این جمله بیانگر باور عامیانه شخصیت داستان نسبت به موجودات است. «به معنی هستی فکر کردن درسته یا مشغولیات ظاهرا مهم مثل سیاست؟» (همان، ۱۳۹۴: ۲۶۹). این جمله بیانگر باور عامیانه شخصیت داستان نسبت به جهان است. «وقتی کلید برق را می‌زنید، حرکت الکترونهای درون سیم را نمی‌بینید، هر چند می‌دانید که هستند. شاید عده‌ای باور نکنند سطح آگاهی ناشناخته‌ای وجود داشته باشد ولی پژوهش فراروانشناسان به این علت است که موضوع برایشان مسجل شده» (همان، ۱۳۹۴: ۲۹۳).

اصول چهارگانه گرایس	تعداد	درصد	زن	درصد	مرد	درصد
نقض اصل کمیت	۱۰۸	۳٪	۵۴	۵۰٪	۵۴	۵۰٪
نقض اصل کیفیت	۸۷	۳٪	۵۱	۵۹٪	۳۶	۴۱٪
نقض اصل رابط	۱۱۴	۳٪	۵۷	۵۰٪	۵۷	۵۰٪
نقض اصل شیوه	۱۴۵	۴٪	۱۱۶	۸۰٪	۲۹	۲۰٪
عدم نقض این اصول	۲۸۷۷	۸۷٪	۱۷۰۵	۵۹٪	۱۱۷۲	۴۱٪

جدول ۲. نقض اصول چهارگانه گرایس در کتاب مرده‌ها در راهند

_____ بررسی اصول همکاری گرایش و نقض آن در رمان /سب چوبی از الهام فلاح و رمان مرده‌ها...

نمودار ۲. نقض اصول چهارگانه گرایش به تفکیک جنیست

بر اساس این نمودار و جدول، می‌توان اشاره کرد تعداد پاره‌گفته‌های کتاب ۳۳۳۱ مورد است که رصد نقض اصول گرایش بر اساس این تعداد به دست آمد. در ۸۶ درصد پاره‌گفته‌ها این شیوه نقض نشده بود؛ اما با توجه به نقض این اصول در ۴۵۴ مورد از پاره‌گفته‌های کتاب، که ۲۷۸ مورد توسط زنان و ۱۷۶ مورد آن توسط مردان اتفاق افتاده است، می‌توان به این نتیجه رسید که جایگاه و موقعیت اجتماعی افراد با نقض این اصول توسط شخصیت‌های داستانی ارتباط مستقیمی دارد و به افراد این امکان را می‌دهد که نظرشان را به شکل مبهم و غیرمستقیم بیان کنند و یا موضوع مورد بحث را با دادن جوابهایی تغییر بدهند که با صحبت‌هایی که در جریان است ارتباط چندانی ندارد. زنانی که در جایگاه قدرت نسبت به زنان دیگر قرار دارند، نیز از این وضعیت برای اعمال قدرت علیه زنان دیگر بهره برده‌اند. مورد دیگری که به آن می‌توان اشاره کرد مسائل سیاسی و اجتماعی است که مردان به دلیل حساس و تأثیر گذار بودنشان به استفاده از گزاره‌های روشن و شفاف نسبت به آنها تمایلی ندارند.

نتیجه‌گیری

اصول همکاری گرایش در بیشتر موارد در گفتگوهای هر دو رمان رعایت شده بود. شخصیت‌های زن داستان تنها در کتاب /سب چوبی بیشتر از مردان، اصول گرایش را رعایت کرده بودند. اصل کمیت نیز در هر دو کتاب بیشتر از دیگر اصول نقض شده بود. در نتیجه بررسیها در پاره‌گفته‌های هر دو کتاب می‌توان به این نتیجه رسید که شخصیت‌های مرد داستان، که در جایگاه قدرت هستند براحتمال از صحبت کردن واضح

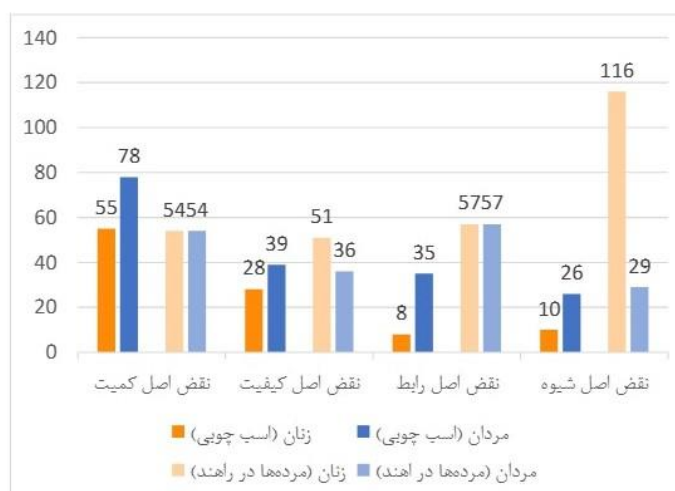
و بدون ابهام طفره می‌روند و حاضر نیستند صحبت‌هایشان را به دور از کنایه بیان کنند. عدم ایجاد ارتباط به صورت مستقیم میان شخصیت‌های زن و مرد و نقض اصول ارتباطی از جانب مردان، نشانگر بی‌اهمیت بودن جایگاه شخصیت زن در ارتباط است. شخصیت‌های مرد داستان با استفاده از قدرت خود به ایجاد ارتباط صریح چندان نیازی ندارند و با نقض اصول همکاری، مدام در پی انتقال معانی ضمنی‌ای هستند که بار معنایی منفی را در ذهن زنان تداعی می‌کند. نوع جملات پرسشی و پاره‌گفتی‌هایی که توسط شخصیت‌های مرد داستان استفاده شده است به طور کلی با پرسش شخصیت‌های زن هماهنگ نیست و در بیشتر پاره‌گفتی‌ها نوعی نادیده گرفتن را منعکس می‌کند. در کتاب *مرده‌ها در راهند* این ویژگی توسط زنانی که در جایگاه قدرت بالاتری به نسبت به زنان دیگر قرار دارند نیز دیده می‌شود. در طول کتاب مردانی که در جایگاه سیاسی و اجتماعی بالاتری نسبت به همجنسان خودشان قرار دارند به دلیل حساسیت و اهمیت مسائل سیاسی و اجتماعی از پاسخ صریح و واضح خودداری می‌کنند. بنابراین می‌توان گفت جایگاه قدرت و نقض اصول چهارگانه گرایس با هم ارتباط مستقیمی دارد و همین‌طور عملکرد اصول چهارگانه گرایس و نقض این اصول در دو رمان *مرده‌ها در راهند* و *اسب چوبی* معانی ضمنی مردسالاری و تقابل آن با فمینیست را بیان می‌کند.

اصول چهارگانه گرایس	اصول چهارگانه گرایس	تعداد	درصد زن	درصد مرد	درصد
کتاب اسب چوبی	نقض اصل کمیت	۱۳۳	۱۰٪	۵۵	۴۱٪
کتاب <i>مرده‌ها در راهند</i>	نقض اصل کمیت	۱۰۸	۳٪	۵۴	۵۰٪
کتاب اسب چوبی	نقض اصل کیفیت	۶۷	۴٪	۲۸	۴۲٪
کتاب <i>مرده‌ها در راهند</i>	نقض اصل کیفیت	۸۷	۳٪	۵۱	۵۹٪
کتاب اسب چوبی	نقض اصل رابط	۴۳	۳٪	۸	۱۹٪
کتاب <i>مرده‌ها در راهند</i>	نقض اصل رابط	۱۱۴	۳٪	۵۷	۵۰٪
کتاب اسب چوبی	نقض اصل شیوه	۳۶	۲٪	۱۰	۲۸٪
کتاب <i>مرده‌ها در راهند</i>	نقض اصل شیوه	۱۴۵	۴٪	۱۱۶	۸۰٪

_____ بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در رمان *اسب چوبی* از الهام فلاح و رمان *مرده‌ها...*

کتاب اسب چوبی	عدم نقض این اصول	۱۱۸۷	%۸۱	۵۶۵	%۴۸	۶۲۲	%۵۲
کتاب <i>مرده‌ها در راهند</i>	عدم نقض این اصول	۲۸۷۷	%۸۷	۱۷۰۵	%۵۹	۱۱۷۲	%۴۱

جدول ۳. نقض اصول چهارگانه گرایس در هر دو کتاب

نمودار ۴. مقایسه نقض اصول چهارگانه گرایس در هر دو کتاب به تفکیک جنسیت

فهرست منابع

- امیری، ناتاشا؛ (۱۳۹۴) *مرده‌ها در راهند*؛ تهران: ققنوس.
- آلام، کر؛ (۱۳۹۵) *نشانه‌شناسی تئاتر و درام*؛ ترجمه کوروش صفوی، تهران: علمی.
- شمیسا، سیروس؛ (۱۳۹۹) *معانی*؛ تهران: نشر میترا.
- صفوی، کوروش؛ (۱۳۸۲) *معنی‌شناسی کاربردی*؛ تهران: همشهری.
- فلاح، الهام؛ (۱۴۰۱) *اسب چوبی*؛ تهران: ققنوس.
- فیلیپس، لوئیز، یورگنسن، ماریان؛ (۱۴۰۱) *نظریه و روش در تحلیل گفتمان*؛ ترجمه هادی جلیلی. تهران: نی.
- لاینز، جان؛ (۱۳۹۱) *آشنایی با زبان‌شناسی در مطالعات ادب فارسی*؛ تهران: علمی.
- یول، جورج؛ (۱۳۸۹) *کاربردشناسی زبان*؛ ترجمه محمد عموزاده مهدیرجی و منوچهر توانگر، تهران: سمت.
- حبیب‌اللهی، مهدی؛ ستوده‌نیا، محمدرضا؛ مطیع، مهدی؛ (۱۳۹۵) «تفاوت تعبیر در آیات مشابه

قرآن بر پایه تخطی از اصول همکاری گرایس؛ مجله علوم قرآن و حدیث آموزه‌های قرآنی، پاییز و زمستان، ش ۲۴، ص ۱۰۹ - ۱۴۲.

خلج آبادی فراهانی، کوروش؛ (۱۴۰۰) «بررسی اصول همکاری گرایس و نقض آن در نمایشنامه «پهلوان اکبر می‌میرد» از بهرام بیضایی»؛ همایش کنفرانس بین‌المللی زبان، ادبیات، تاریخ و تمدن؛ دوره برگزاری: ۷.

- خیر آبادی، رضا؛ (۱۳۹۲) «نقش تخطی از اصول گرایس در ایجاد نسل جدید لطفیه‌های ایرانی»؛ نشریه علمی وزارت علوم، دوره چهارم پاییز، ش ۳.

دادخواه تهرانی، مریم؛ محمودی بختیاری، بهروز؛ (۱۳۹۰) «بازتاب فمینیسم از رهگذر اصول همکاری گرایس در نمایشنامه سالار زنان»؛ مجله پژوهش ادبیات معاصر جهان، ش ۶۳، پاییز ص ۱۰۳ - ۱۲۱.

زابلی زاده، اردشیر؛ گلشاهی، رامین؛ موسوی، ندا؛ (۱۳۹۱) «اصل همکاری گرایس در متون خبری؛ بررسی معانی ضمنی دو خبر در ارتباط با اصل همکاری گرایس»؛ فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، س نوزدهم، ش ۲ (ش پیاپی ۷۰)، تابستان، ص ۶۱ - ۹۰.

صراحی، محمد امین؛ غیوری، زهرا؛ (۱۳۹۶) «نقش نقض اصول همکاری گرایس در ساخت کاریکلماتور»؛ مجله ادبیات پارسی معاصر، س هفتم، ش دوم، تابستان، ص ۳۵ - ۵۰.

عزیزی، سیروس؛ (۱۳۸۹) «نقش زبان‌شناسی جنایی در بازجویی (بر مبنای اصول همکاری گرایس)»؛ فصلنامه کارآگاه، دور دوم سال چهارم، زمستان، ش ۱۰۳، ص ۶ - ۲۶.

کشور دوست، آزاده؛ (۱۳۹۲) «بررسی اصول گرایس در داستان سیاوش در شاهنامه»؛ مجله زیبایی‌شناسی ادبی، پاییز، ش ۱۷، ص ۱۳۳ - ۱۵۴.

مومنی، نگار؛ عزیزی؛ سیروس؛ (۱۳۹۴) «نقش تغییر موضوع و نقض اصول گرایس توسط متهم در بازجویی‌ها: مطالعه موردی در آگاهی تهران بزرگ»؛ فصلنامه زبان پژوهشی دانشگاه الزهراء، س هفتم، ش ۱۶، پاییز، ص ۱۵۹ - ۱۷۵.

مقداری، صدیقه سادات؛ ایزددوست، زهرا؛ (۱۳۹۶) «تحلیل نسل جدیدی از لطفیه‌های رفاقتی موسوم به «آقاما... شما...» در چهارچوب اصول مکالمه‌ای گرایس»؛ مجله مطالعات زبانی و بلاغی، س هشتم، ش ۱۵، بهار و تابستان، ص ۱۹۱ - ۲۰۸.

نعمت‌زاده، مهین؛ مهدی‌زاده، بتول؛ (۱۳۹۵) «میزان به کارگیری اصول گرایس در انشای دانش‌آموزان پایه هشتم»؛ فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، س یازدهم، ش ۴۲، پاییز، ص ۳۱ - ۵۲.

Grice. H. P (1975). "Logic and Conversation, in Cole, Peter and Jerry Morgan (eds.)" Syntax & Semantic, V. 3: *Speech Acts*, New York: Academic Press, pp. 41-58.